

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
της 7ης Σεπτεμβρίου 2006*

Στην υπόθεση C-526/04,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Cour de cassation (Γαλλία) με απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2004, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Δεκεμβρίου 2004, στο πλαίσιο της διαδικασίας

Laboratoires Boiron SA

κατά

Union de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales (Urssaf) της Λυών, η οποία υπεισήλθε στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της **Agence centrale des organismes de sécurité sociale (ACOSS)**,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. A. Timmermans (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, J. Makarczyk, τη R. Silva de Lapuerta, τους P. Kūris και Γ. Αρέστη, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

γενικός εισαγγελέας: A. Tizzano
γραμματέας: K. Sztranc, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 13ης Οκτωβρίου 2005,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Laboratoires Boiron SA, εκπροσωπούμενη από τους A. Lyon-Caen, J. Philippe, C.-M. Dorémus και O. Cavézian, avocats,
- η Union de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales (Urssaf) της Λυών, η οποία υπεισήλθε στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της Agence centrale des organismes de sécurité sociale (ACOSS), εκπροσωπούμενη από τους H. Calvet και O. Billard, avocats,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και τη S. Ramet,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον V. Di Bucci,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 30ής Μαρτίου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις και, ειδικότερα, τα άρθρα 87 ΕΚ και 88, παράγραφος 3, ΕΚ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο αναιρέσεως που άσκησε η εταιρία Laboratoires Boiron SA (στο εξής: Boiron) προκειμένου να επιτύχει την επιστροφή του ποσού που είχε καταβάλει στην Agence centrale des organismes de sécurité sociale (στο εξής: ACOSS) ως εθνικό φόρο επί των άμεσων πωλήσεων φαρμάκων. Η Union de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales (Urssaf) της Λυών υπεισήλθε μεταγενέστερα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της ACOSS.

Η εθνική νομοθεσία

- 3 Σύμφωνα με το άρθρο R. 5106 5° του κώδικα δημόσιας υγείας, ως χονδρέμπορος νοείται «κάθε επιχείρηση που προβαίνει σε αγορά και αποθήκευση φαρμάκων, πλην εκείνων που προορίζονται για πειραματισμό σε ανθρώπους, προκειμένου να τα πωλήσει χονδρικώς και ως έχουν».
- 4 Η υπουργική απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1962, σχετικά με τις υποχρεώσεις των χονδρεμπόρων όσον αφορά τον ανεφοδιασμό των φαρμακείων με φάρμακα (*JORF*

της 12ης Οκτωβρίου 1962, σ. 9999), η οποία ίσχυε μέχρι τον Φεβρουάριο 1998, προέβλεπε μεταξύ άλλων:

«Άρθρο 1 — Οι επιχειρήσεις χονδρικής πωλήσεως φαρμακευτικών προϊόντων, τα οποία αφορά το εδάφιο 4 του άρθρου R. 5115-6 του κώδικα δημόσιας υγείας, καθώς και τα υποκαταστήματά τους πρέπει να έχουν μονίμως απόθεμα φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων για να είναι σε θέση να διασφαλίζουν τη μηνιαία κατανάλωση των φαρμακείων του τομέα τον οποίο εξυπηρετούν και ανήκει στη συνήθη πελατεία τους.

Αυτό το απόθεμα φαρμάκων πρέπει να αντιστοιχεί από απόψεως είδους σε “ποικιλία” ιδιοσκευασμάτων περιλαμβάνουσα τουλάχιστον τα δύο τρίτα του αριθμού των συσκευασιών των πράγματι διακινουμένων ιδιοσκευασμάτων και, από απόψεως σημασίας, να αντιστοιχεί στη μέση αξία του ετησίου κύκλου εργασιών του προηγούμενου έτους.

Άρθρο 2 — Οι επιχειρήσεις χονδρικής πωλήσεως φαρμακευτικών προϊόντων καθώς και τα υποκαταστήματά τους πρέπει να είναι σε θέση να διασφαλίζουν την παράδοση των διακινουμένων ιδιοσκευασμάτων στα φαρμακεία που αποτελούν μέρος της συνήθους πελατείας τους και εμπίπτει στον τομέα διανομής τους και, εντός 24 ωρών μετά την παραλαβή της παραγγελίας, των ιδιοσκευασμάτων τα οποία περιλαμβάνονται στην “ποικιλία” τους.

Πρέπει να μεριμνούν για τον ανεφοδιασμό τους σε ιδιοσκευάσματα προκειμένου να αποφεύγουν την εξάντληση των αποθεμάτων.»

- 5 Το καθεστώς αυτό τροποποιήθηκε μεταξύ άλλων με το διάταγμα 98-79, της 11ης Φεβρουαρίου 1998, σχετικά με τις φαρμακευτικές επιχειρήσεις, το οποίο τροποποιεί τον κώδικα δημόσιας υγείας (*JORF* της 13ης Φεβρουαρίου 1998, σ. 2287).
- 6 Το άρθρο 12 του νόμου 97-1164, της 19ης Δεκεμβρίου 1997, περί της χρηματοδοτήσεως της κοινωνικής ασφάλισως για το 1998 (*JORF* της 23ης

Δεκεμβρίου 1997, σ. 18635), το οποίο πρόσθεσε μεταξύ άλλων το άρθρο L. 245-6-1 στον κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, θεσπίζει εισφορά 2,5 % υπολογιζόμενη στον προ φόρων κύκλο εργασιών που πραγματοποιούν στη Γαλλία τα φαρμακευτικά εργαστήρια προβαίνοντας σε χονδρική πώληση των φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων προς φαρμακεία, φαρμακεία αλληλασφάλισης και φαρμακεία των εταιριών αρωγής των εργαζομένων σε ορυχεία. Η εισφορά αυτή αποκαλείται «φόρος επί των άμεσων πωλήσεων».

- 7 Το άρθρο L. 245-6-4 του κώδικα δημόσιας υγείας ορίζει ότι ο φόρος επί των άμεσων πωλήσεων εισπράττεται υπέρ του Caisse nationale d'assurance maladie des travailleurs salariés [εθνικού ταμείου ασφάλισης κατά των κινδύνων ασθενείας των μισθωτών εργαζομένων].
- 8 Όπως υπενθύμισε το Conseil constitutionnel [συνταγματικό δικαστήριο] (Γαλλία) με την απόφαση 97-393, της 18ης Δεκεμβρίου 1997 (*JORF* της 23ης Δεκεμβρίου 1997, σ. 18649), η οποία εκδόθηκε επί προσφυγής που ασκήθηκε κατά του άρθρου 12 του νόμου 97-1164, η εν λόγω εισφορά, η οποία δεν βαρύνει τις πωλήσεις φαρμάκων που πραγματοποιούνται από τους χονδρεμπόρους, θεσπίστηκε για να συμβάλει στη χρηματοδότηση του εθνικού ταμείου κοινωνικής ασφάλισης και να αποκαταστήσει την ισορροπία των συνθηκών ανταγωνισμού μεταξύ των κυκλωμάτων πωλήσεως φαρμάκων, οι οποίες θεωρούνταν ως στρεβλωθείσες λόγω της επιβολής υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας στους χονδρεμπόρους οι οποίες δεν επιβάλλονται στα φαρμακευτικά εργαστήρια.
- 9 Το άρθρο L. 245-6-1 του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων καταργήθηκε από 1ης Ιανουαρίου 2003 με το άρθρο 16 του νόμου 2002-1487, της 20ής Δεκεμβρίου 2002, για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης του έτους 2003 (*JORF* της 24ης Δεκεμβρίου 2002, σ. 21482).

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 10 Η Boiron είναι εταιρία γαλλικού δικαίου που παράγει ομοιοπαθητικά ιδιοσκευάσματα τα οποία διανέμει στη Γαλλία αποκλειστικά σε φαρμακεία μέσω συστήματος απευθείας πωλήσεων ή μέσω χονδρεμπόρων.

- 11 Η Boiron δήλωσε στην ACOSS, προκειμένου να καταβάλει τον φόρο επί των άμεσων πωλήσεων των ετών 1998 και 1999, τον κύκλο εργασιών που πραγματοποίησε με άμεσες πωλήσεις στα φαρμακεία, αλλά όχι τον κύκλο εργασιών που πραγματοποίησε μέσω των χονδρεμπόρων.
- 12 Η ACOSS θεώρησε ότι οι δεύτερες αυτές πωλήσεις έπρεπε να συνυπολογισθούν στο σύνολο των άμεσων πωλήσεων που αποτελούν τη βάση υπολογισμού του εν λόγω φόρου και, κατά συνέπεια, προέβη σε διόρθωση ανάλογη με τον συνυπολογισμό αυτό.
- 13 Η Boiron κατέβαλε τα ποσά που ζητήθηκαν, αμφισβητώντας όμως ότι τα οφείλει. Ελλείψει απαντήσεως εκ μέρους του διοικητικού συμβουλίου της ACOSS, προς το οποίο είχε υποβάλει αίτηση θεραπείας, η Boiron προσέφυγε ενώπιον του Tribunal des affaires de sécurité sociale της Λυών.
- 14 Προς στήριξη της προσφυγής της, η Boiron προέβαλε κατ' ουσίαν ότι, κατά την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ, η απαλλαγή από τον φόρο επί των άμεσων πωλήσεων αποτελούσε παράνομη κρατική ενίσχυση υπέρ των χονδρεμπόρων.
- 15 Με απόφαση της 3ης Ιουνίου 2000, το tribunal des affaires de sécurité sociale της Λυών δέχθηκε την προσφυγή της Boiron και υποχρέωσε την ACOSS να επιστρέψει σ' αυτήν τα καταβληθέντα ποσά.
- 16 Το Cour d'appel της Λυών, κατόπιν εφέσεως της ACOSS, ανέστειλε αρχικά την ενώπιόν του διαδικασία μέχρι την έκδοση της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 22ας Νοεμβρίου 2001, C-53/00, Ferring (Συλλογή 2001, σ. I-9067), και, στη συνέχεια, με απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2002, εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση.

- 17 Κατόπιν τούτου, η Boiron άσκησε αναίρεση, προβάλλοντας τέσσερις λόγους αναίρέσεως, από τους οποίους μόνον ο πρώτος, που αφορά την ερμηνεία των διατάξεων της Συνθήκης σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις, αποτελεί αντικείμενο των προδικαστικών ερωτημάτων.
- 18 Το Cour de cassation διαπιστώνει, κατ' αρχάς, ότι το cour d'appel της Λυών απέρριψε την προσφυγή της Boiron κρίνοντας, βάσει της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, C-390/98, Banks (Συλλογή 2001, σ. I-6117, σκέψη 80 και τη νομολογία που παρατίθεται εκεί), ότι οι υποκείμενοι σε υποχρεωτική εισφορά δεν μπορούν να προβάλουν τον ισχυρισμό ότι η απαλλαγή που απολαμβάνουν άλλα πρόσωπα συνιστά κρατική ενίσχυση ώστε να απαλλαγούν από την εν λόγω εισφορά. Η νομολογία αυτή επιβεβαιώθηκε με την απόφαση της 13ης Ιουνίου 2002, C-430/99 και C-431/99, Sea-Land Service και Nedlloyd Lijnen (Συλλογή 2002, σ. I-5235, σκέψη 47).
- 19 Το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι, με άλλες αποφάσεις, το Δικαστήριο δέχθηκε το παραδεκτό της αγωγής περί επιστροφής των φόρων ή των εισφορών που εισπράχθηκαν κατά παράβαση της υποχρεώσεως προηγούμενης κοινοποιήσεως που προβλέπεται από το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ.
- 20 Το Cour de cassation κρίνει ότι οι αποφάσεις αυτές είτε λαμβάνουν θέση επί του ζητήματος αυτού μόνον κατά έμμεσο τρόπο, μολοντί είχε υποβληθεί ένσταση απαραδέκτου (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Ferring), είτε αφορούν καθεστώς ενισχύσεων στο πλαίσιο του οποίου οι φόροι ή οι εισφορές των οποίων ζητείται η επιστροφή εισπράχθηκαν ειδικά για τη χρηματοδότηση της επίδικης ενισχύσεως (αποφάσεις της 21ης Οκτωβρίου 2003, C-261/01 και C-262/01, Van Calster κ.λπ., Συλλογή 2003, σ. I-12249, και της 20ής Νοεμβρίου 2003, C-126/01, GEMO, Συλλογή 2003, σ. I-13769).
- 21 Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει, δεύτερον, ότι με την προαναφερθείσα απόφαση Ferring, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο φόρος επί των άμεσων πωλήσεων, καθόσον βαρύνει μόνον τις πραγματοποιούμενες από τα φαρμακευτικά εργαστήρια άμεσες

πωλήσεις φαρμάκων, συνιστά κρατική ενίσχυση των χονδρεμπόρων μόνο στον βαθμό που το πλεονέκτημα το οποίο αντλούν από τη μη υποβολή στον εν λόγω φόρο υπερβαίνει το επιπλέον κόστος που φέρουν για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας που τους επιβάλλει η εθνική κανονιστική ρύθμιση.

22 Το Cour de cassation επισημαίνει ότι, με την απόφαση της 24ης Ιουλίου 2003, C-280/00, Altmark Trans και Regierungspräsidium Magdeburg (Συλλογή 2003, σ. I-7747), το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, για να καταστεί δυνατό να θεωρηθούν οι δημόσιες επιδοτήσεις ως αντιστάθμιση αποτελούσα την αντιπαροχή έναντι παροχών εκ μέρους των δικαιούχων επιχειρήσεων προς εκπλήρωση υποχρεώσεων παροχής δημόσιας υπηρεσίας, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εξετάσει τη συνδρομή των ακόλουθων προϋποθέσεων (στο εξής: λεγόμενες προϋποθέσεις «Altmark»):

- πρώτον, η δικαιούχος επιχείρηση πρέπει να είναι πράγματι επιφορτισμένη με την εκπλήρωση υποχρεώσεως παροχής δημόσιας υπηρεσίας και η υποχρέωση αυτή πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένη·
- δεύτερον, οι βασικές παράμετροι βάσει των οποίων υπολογίζεται η αντιστάθμιση πρέπει να έχουν προσδιοριστεί προηγουμένως αντικειμενικά και με διαφάνεια·
- τρίτον, η αντιστάθμιση δεν πρέπει να υπερβαίνει το μέτρο του αναγκαίου για την κάλυψη του συνόλου ή μέρους των δαπανών που πραγματοποιούνται για την εκπλήρωση υποχρεώσεως παροχής δημόσιας υπηρεσίας, λαμβανομένων υπόψη των σχετικών εσόδων και ενός ευλόγου κέρδους σε σχέση με την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών·
- τέταρτον, όταν η επιλογή της επιχειρήσεως στην οποία πρόκειται να ανατεθεί η εκπλήρωση υποχρεώσεως παροχής δημόσιας υπηρεσίας δεν πραγματοποιείται

στο πλαίσιο διαδικασίας συνάψεως δημοσίας συμβάσεως, το επίπεδο της απαραίτητης αντισταθμίσεως πρέπει να καθορίζεται βάσει αναλύσεως των δαπανών στις οποίες θα προέβαινε μια μέση επιχείρηση, με χρηστή διαχείριση και κατάλληλα εξοπλισμένη προς ικανοποίηση των απαιτήσεων σχετικά με την παροχή δημόσιας υπηρεσίας, προκειμένου να εκπληρώσει τις ως άνω υποχρεώσεις, λαμβάνοντας υπόψη τα σχετικά έσοδα και ένα εύλογο κέρδος από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών.

- 23 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει, πρώτον, ότι οι λεγόμενες προϋποθέσεις «Altmark» αφορούν στοιχεία στα οποία ο επιχειρηματίας ο οποίος επικαλείται την έλλειψη νομιμότητας της ενισχύσεως και είναι ξένος προς τις έννομες σχέσεις που συνδέουν τον δικαιούχο της επιδοτήσεως ή της απαλλαγής με το κράτος ή τον οργανισμό στον οποίο έχει ανατεθεί η διαχείριση της ενισχύσεως δεν έχει κατ' ανάγκην πρόσβαση παρά μόνο στο πλαίσιο αγωγής που στρέφεται κατά του ίδιου του δικαιούχου.
- 24 Το Cour de cassation υπενθυμίζει στη συνέχεια ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, είναι ασυμβίβαστοι με το κοινοτικό δίκαιο όλοι οι κανόνες περί αποδείξεως που έχουν ως αποτέλεσμα να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την επίτευξη της επιστροφής των φόρων που εισπράχθηκαν κατά παράβαση του κοινοτικού δικαίου (βλ., ιδίως, αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 1983, 199/82, San Giorgio, Συλλογή 1983, σ. 3595, σκέψη 14, και της 9ης Φεβρουαρίου 1999, C-343/96, Dilexport, Συλλογή 1999, σ. I-579, σκέψη 48).
- 25 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει τέλος ότι, κατ' εφαρμογή των ως άνω διατάξεων, ο επιχειρηματίας που προβάλλει, προς στήριξη της αιτήσεώς του περί επιστροφής του φόρου, ότι το επίμαχο μέτρο έχει τον χαρακτήρα κρατικής ενισχύσεως μπορεί να υποχρεωθεί να αποδείξει ότι δεν πληρούνται οι λεγόμενες προϋποθέσεις «Altmark». Προσθέτει ότι η παράλειψη του εν λόγω επιχειρηματία να προσκομίσει τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία για να θεωρηθεί βάσιμη η αξίωσή του μπορεί να συνιστά το μόνο εμπόδιο για την απόδειξη του ότι το ως άνω μέτρο έχει τον χαρακτήρα κρατικής ενισχύσεως.

26 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Cour de cassation αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Πρέπει το κοινοτικό δίκαιο να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ένα φαρμακευτικό εργαστήριο το οποίο οφείλει να καταβάλει εισφορά όπως η προβλεπόμενη στο άρθρο 12 του νόμου 97-1164, της 19ης Δεκεμβρίου 1997, περί χρηματοδοτήσεως της κοινωνικής ασφάλισης για το 1998, δικαιούται να προβάλει τον ισχυρισμό ότι η μη υποβολή των χονδρεμπόρων στην ως άνω εισφορά συνιστά κρατική ενίσχυση ώστε να επιτύχει την επιστροφή της εν λόγω εισφοράς;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως και εφόσον η ευδοκίμηση της αιτήσεως περί επιστροφής της εισφοράς μπορεί να εξαρτάται μόνον από τα στοιχεία που προσκόμισε ο αιτών, πρέπει το κοινοτικό δίκαιο να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι συνιστούν κανόνες περί αποδείξεως που έχουν ως αποτέλεσμα να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την επιστροφή υποχρεωτικής εισφοράς, όπως είναι η προβλεπόμενη από το άρθρο 245-6-1 του κώδικα κοινωνικής ασφάλισης εισφορά, για την επιστροφή της οποίας υποβλήθηκε αίτηση στην αρμόδια αρχή λόγω του ότι η απαλλαγή από την εισφορά, της οποίας τυγχάνουν οι χονδρέμποροι, συνιστά κρατική ενίσχυση που δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κανόνες του εθνικού δικαίου που εξαρτούν την ως άνω επιστροφή από την απόδειξη, με την οποία βαρύνεται ο αιτών, ότι το πλεονέκτημα που αντλούν οι δικαιούχοι αυτοί υπερβαίνει το επιπλέον κόστος που φέρουν για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας που τους επιβάλλει η εθνική ρύθμιση ή ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που καθόρισε το Δικαστήριο με την απόφαση της 24ης Ιουλίου 2003 [Altmark Trans και Regierungspräsidium Magdeburg];»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

27 Όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα απόφαση Ferring, το άρθρο 87 ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι μέτρο όπως ο φόρος επί των άμεσων

πωλήσεων, καθόσον βαρύνει μόνον τις πραγματοποιούμενες από τα φαρμακευτικά εργαστήρια άμεσες πωλήσεις φαρμάκων, συνιστά κρατική ενίσχυση των χονδρεμπόρων μόνο στον βαθμό που επιφέρει υπερβάλλουσα αντιστάθμιση υπέρ αυτών, στον βαθμό δηλαδή που το πλεονέκτημα το οποίο αντλούν οι επιχειρηματίες αυτοί από τη μη υποβολή στον φόρο υπερβαίνει το επιπλέον κόστος που φέρουν για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας που τους επιβάλλει η εθνική κανονιστική ρύθμιση.

- 28 Εν προκειμένω, η Boiron, φαρμακευτικό εργαστήριο υποκείμενο στον φόρο επί των άμεσων πωλήσεων, υποστηρίζει ότι η μη υπαγωγή στον φόρο αυτό των χονδρεμπόρων συνεπάγεται υπερβάλλουσα αντιστάθμιση υπέρ αυτών και συνιστά, επομένως, παράνομη υπέρ αυτών κρατική ενίσχυση. Επ' αυτής της βάσεως, η επιχείρηση αυτή ζήτησε την επιστροφή των ως άνω φόρων που καταβλήθηκαν για τα οικονομικά έτη 1998 και 1999.

- 29 Συναφώς, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι μέτρο ενισχύσεως, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, το οποίο τίθεται σε εφαρμογή κατά παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ είναι παράνομο. Εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να προστατεύουν τα δικαιώματα των πολιτών σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι εθνικές αρχές παραβλέπουν, ενδεχομένως, την απαγόρευση χορηγήσεως ενισχύσεων, να συνάγουν δε όλες τις συνέπειες, κατά το εθνικό τους δίκαιο, τόσο ως προς το κύρος των πράξεων εφαρμογής των μέτρων ενισχύσεως όσο και ως προς την ανάκτηση των χρηματικών ενισχύσεων που χορηγήθηκαν (βλ., ιδίως, απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2005, C-266/04 έως C-270/04, C-276/04 και C-321/04 έως C-325/04, Distribution Casino France κ.λπ., Συλλογή 2005, σ. I-9481, σκέψη 30 και τη νομολογία που παρατίθεται εκεί).

- 30 Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε επί πολλών υποθέσεων ότι οι υποκείμενοι σε φόρο δεν μπορούν να προβάλουν τον ισχυρισμό ότι η απαλλαγή που απολαύουν άλλες επιχειρήσεις συνιστά κρατική ενίσχυση ώστε αυτοί να απαλλαγούν από τον εν λόγω φόρο ή να επιτύχουν την επιστροφή του (βλ., ιδίως, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις

Banks, σκέψη 80, και Distribution Casino France κ.λπ., σκέψεις 42 και 44, καθώς και την απόφαση της 15ης Ιουνίου 2006, C-393/04 και C-41/05, Air Liquide, Συλλογή 2006, σ. I-5293, σκέψη 43).

- 31 Ωστόσο, η φύση των εθνικών μέτρων που κρίθηκαν στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις που παρατίθενται ανωτέρω διαφέρει ουσιωδώς από τη φύση του φόρου επί των άμεσων πωλήσεων.
- 32 Συγκεκριμένα, στις εν λόγω υποθέσεις, επρόκειτο κάθε φορά για απαλλαγή ορισμένων επιχειρηματιών από φόρο γενικής ισχύος και προβαλλόταν ο ισχυρισμός ότι η απαλλαγή αυτή συνιστούσε καθεαυτή μέτρο ενισχύσεως.
- 33 Αντιθέτως, στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν πρόκειται για αυτό το καθεστώς φορολογίας, αλλά για φόρο ο οποίος επιβάλλεται σε μία μόνον από τις δύο κατηγορίες επιχειρηματιών που βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού, δηλαδή στα φαρμακευτικά εργαστήρια.
- 34 Στην περίπτωση αυτή της ασύμμετρης επιβολής φόρου, η προβαλλόμενη ενίσχυση προκύπτει από το γεγονός ότι μια άλλη κατηγορία επιχειρηματιών με την οποία η φορολογούμενη κατηγορία βρίσκεται σε άμεση σχέση ανταγωνισμού, εν προκειμένω οι χονδρέμποροι, δεν υπόκειται στον εν λόγω φόρο.
- 35 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η μη υπαγωγή στον φόρο συνιστά ηθελημένο σκοπό, και μάλιστα τον κύριο σκοπό του φόρου επί των άμεσων πωλήσεων.
- 36 Συναφώς, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι, με τη σκέψη 19 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Ferring, το Δικαστήριο επισήμανε ότι στη Γαλλία υφίστανται δύο άμεσα

ανταγωνιστικά κυκλώματα πωλήσεως φαρμάκων: αφενός, το κύκλωμα των χονδρεμπόρων και, αφετέρου, το κύκλωμα των φαρμακευτικών εργαστηρίων που πωλούν απευθείας. Περαιτέρω, με την εν λόγω σκέψη, το Δικαστήριο τόνισε ότι η επιβολή του φόρου επί των άμεσων πωλήσεων αποσκοπεί ιδίως στην αποκατάσταση της ισορροπίας των συνθηκών του ανταγωνισμού μεταξύ των κυκλωμάτων πωλήσεως φαρμάκων, οι οποίες έχουν στρεβλωθεί, σύμφωνα με τον Γάλλο νομοθέτη, λόγω της υπάρξεως υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας οι οποίες επιβάλλονται μόνο στους χονδρεμπόρους. Τέλος, το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι, κατόπιν της θεσπίσεως του εν λόγω φόρου με τον νόμο 97-1164, όχι μόνο διακόπηκε η σημειωθείσα τα αμέσως προηγούμενα έτη αύξηση των άμεσων πωλήσεων, αλλά και αντιστράφηκε η τάση της αυξήσεώς της, εφόσον τα μερίδια της αγοράς ανακτήθηκαν από τους χονδρεμπόρους.

37 Μολονότι αποδείχθηκε ότι η μη υπαγωγή στον φόρο επί των άμεσων πωλήσεων συνεπάγεται υπερβάλλουσα αντιστάθμιση υπέρ των χονδρεμπόρων, στον βαθμό που το πλεονέκτημα το οποίο αντλούν οι επιχειρηματίες αυτοί από τη μη υποβολή στον φόρο υπερβαίνει το επιπλέον κόστος που φέρουν για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας που τους επιβάλλονται, η επιβολή του φόρου αυτού σε φαρμακευτικό εργαστήριο όπως η Boiron αποτελεί πράξη που ενέχει εφαρμογή μέτρου ενισχύσεως.

38 Εφόσον αυτό συμβαίνει, στον εθνικό δικαστή εναπόκειται, όπως υπενθυμίστηκε με τη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, να συναγάγει όλες τις συνέπειες, κατά το εθνικό του δίκαιο, όσον αφορά το κύρος της πράξεως αυτής.

39 Εν προκειμένω, το προβαλλόμενο ως ενίσχυση μέτρο είναι αυτός καθ'αυτόν ο φόρος επί των άμεσων πωλήσεων και όχι μια οποιαδήποτε απαλλαγή η οποία μπορεί να διαχωριστεί από αυτόν.

- 40 Σε μια τέτοια περίπτωση, πρέπει να γίνει δεκτό ότι επιχείρηση όπως η Boiron μπορεί να προβάλει τον ισχυρισμό ότι ο φόρος επί των άμεσων πωλήσεων είναι παράνομος, με την αιτιολογία ότι αποτελεί μέτρο ενισχύσεως, προκειμένου να ζητήσει την επιστροφή του.
- 41 Εξάλλου αυτό δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε ότι ο εθνικός δικαστής θα δεχθεί διεύρυνση του αριθμού των δικαιούχων. Αντιθέτως, η επιστροφή αυτή του φόρου, εφόσον αυτός οφείλει πράγματι να καταβληθεί, αποτελεί μέτρο ιδιαιτέρως πρόσφορο για τη μείωση του αριθμού των επιχειρηματιών που βλάπτονται από το θεωρούμενο ως ενίσχυση μέτρο και, επομένως, για τον περιορισμό των αντίθετων προς τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων.
- 42 Το αιτούν δικαστήριο και οι διάδικοι που κατέθεσαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου έθεσαν το ζήτημα αν το δικαίωμα αυτό προβολής του παράνομου χαρακτήρα του φόρου επί των άμεσων πωλήσεων, ο οποίος θεωρείται ότι συνιστά κρατική ενίσχυση, με σκοπό την επιστροφή του, συνάδει με τις αρχές στις οποίες στηρίζεται η νομολογία του Δικαστηρίου σε θέματα επιβαρύνσεων υπέρ τρίτων όπως αυτή καθιερώθηκε με την προπαρατεθείσα απόφαση Van Calster κ.λπ. και εξελίχθηκε με τις μεταγενέστερες αποφάσεις.
- 43 Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι οσάκις ένα μέτρο ενισχύσεως, ο τρόπος χρηματοδότησεως του οποίου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του, εφαρμόστηκε κατά παράβαση της υποχρεώσεως κοινοποιήσεως, τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται, κατ' αρχήν, να διατάξουν την επιστροφή των φόρων ή εισφορών που εισπράχθηκαν ειδικά για τη χρηματοδότηση της ενισχύσεως αυτής (απόφαση Van Calster κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 54).
- 44 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι, για να θεωρηθεί ότι ένας φόρος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του μέτρου ενισχύσεως, πρέπει να υφίσταται αναγκαστική σχέση μεταξύ του φόρου και της ενισχύσεως βάσει της συναφούς εθνικής νομοθεσίας, υπό την έννοια ότι το προϊόν του φόρου πρέπει να προορίζεται απαραίτητα για τη χρηματοδότηση της ενισχύσεως (βλ., ιδίως, απόφαση Air Liquide, προπαρατεθείσα, σκέψη 46 και τη νομολογία που παρατίθεται εκεί).

- 45 Όσον αφορά τον φόρο επί των άμεσων πωλήσεων, η ιδιαιτερότητά του έγκειται στο γεγονός ότι ο φόρος αυτός και το υποτιθέμενο μέτρο ενισχύσεως αποτελούν τα δύο αδιαχώριστα στοιχεία ενός και μόνου φορολογικού μέτρου. Στην περίπτωση αυτή η σχέση μεταξύ φόρου και ενισχύσεως είναι ακόμη στενότερη απ' ό,τι στην περίπτωση της επιβαρύνσεως υπέρ τρίτου που αποτελεί το αντικείμενο της προπαρατεθείσας αποφάσεως Van Calster κ.λπ.
- 46 Υπό τις συνθήκες αυτές, η αναγνώριση του δικαιώματος επιχειρήσεων όπως η Boiron να προβάλουν τον παράνομο χαρακτήρα του φόρου προκειμένου να διεκδικήσουν την επιστροφή των ποσών που κατέβαλαν ως φόρο δεν έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές στις οποίες στηρίζεται η νομολογία του Δικαστηρίου σε θέματα επιβαρύνσεων υπέρ τρίτων, όπως αυτή καθιερώθηκε με την προπαρατεθείσα απόφαση Van Calster κ.λπ. και εξελίχθηκε με τις μεταγενέστερες αποφάσεις.
- 47 Πρέπει να προστεθεί ότι, εν πάση περιπτώσει, η επιστροφή αυτή του φόρου μπορεί να επιτραπεί μόνον αν αποδειχθεί ότι τα ποσά των οποίων ζητείται η επιστροφή ή, τουλάχιστον μέρος αυτών των ποσών, αντιπροσωπεύουν υπερβάλλουσα αντιστάθμιση υπέρ των χονδρεμπόρων και συνεπάγονται επομένως, κατά το μέτρο αυτό, οικονομικό πλεονέκτημα υπέρ αυτών και αν, επίσης, πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ για να χαρακτηριστεί ένα μέτρο ως κρατική ενίσχυση.
- 48 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι φαρμακευτικό εργαστήριο το οποίο οφείλει να καταβάλει εισφορά όπως η προβλεπόμενη στο άρθρο 12 του νόμου 97-1164 δικαιούται να προβάλει τον ισχυρισμό ότι η μη υποβολή των χονδρεμπόρων στην ως άνω εισφορά συνιστά κρατική ενίσχυση ώστε να επιτύχει την επιστροφή του μέρους της εν λόγω εισφοράς που αντιστοιχεί στο οικονομικό πλεονέκτημα το οποίο αποκόμισαν με μη νόμιμο τρόπο οι χονδρέμποροι.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 49 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, φαρμακευτικό εργαστήριο το οποίο όφειλε να καταβάλει φόρο επί των άμεσων πωλήσεων για τον οποίο δεν αμφισβητείται ότι δεν κοινοποιήθηκε βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ προβάλλει τον ισχυρισμό ότι ο φόρος αυτός είναι παράνομος, προκειμένου να επιτύχει την επιστροφή του, με την αιτιολογία ότι η μη υποβολή στον φόρο αυτόν των χονδρεμπόρων, οι οποίοι είναι οι άμεσοι ανταγωνιστές του εργαστηρίου, συνιστά κρατική ενίσχυση.
- 50 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν διασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της αποτελεσματικότητας όταν, σύμφωνα με τους ισχύοντες εθνικούς κανόνες για το βάρος αποδείξεως και για να καταστεί δυνατή η επιστροφή των ποσών που καταβλήθηκαν ως φόρος επί των άμεσων πωλήσεων, εναπόκειται στον επιχειρηματία που ζητεί την επιστροφή τους να αποδείξει ότι η μη υποβολή των χονδρεμπόρων συνεπάγεται υπερβάλλουσα αντιστάθμιση υπέρ αυτών, καθόσον δεν πληρούνται η μία τουλάχιστον από τις λεγόμενες προϋποθέσεις «Altmark», και συνιστά επομένως, κατά τον τρόπο αυτό, οικονομικό πλεονέκτημα, κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 51 Ελλείψει σχετικής κοινοτικής ρυθμίσεως, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να ορίσει τα αρμόδια δικαιοδοτικά όργανα και να ρυθμίσει τις δικονομικές προϋποθέσεις ασκήσεως των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στην κατοχύρωση της προστασίας των δικαιωμάτων τα οποία τα υποκείμενα δικαίου αντλούν από το κοινοτικό δίκαιο, στον βαθμό που οι προϋποθέσεις αυτές δεν είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρόμοια ένδικα βοηθήματα της εσωτερικής έννομης τάξεως (αρχή της ισοδυναμίας) και δεν καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η κοινοτική έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., ιδίως, απόφαση της 10ης Απριλίου 2003, C-276/01, Steffensen, Συλλογή 2003, σ. I-3735, σκέψη 60 και τη νομολογία που παρατίθεται εκεί).
- 52 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, αφενός, ότι, αν κατ' αρχήν το βάρος αποδείξεως για την υπερβάλλουσα αντιστάθμιση υπέρ των χονδρεμπόρων, που

συνεπάγεται την απόδειξη ότι δεν πληρούται μία τουλάχιστον από τις λεγόμενες προϋποθέσεις «Altmark», βαρύνει, σύμφωνα με το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, τον επιχειρηματία που επικαλείται την ύπαρξη ενισχύσεως για να επιτύχει την επιστροφή του επίδικου φόρου, το εθνικό αυτό δίκαιο απονέμει επίσης στον δικαστή ευρεία εξουσία να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων με κάθε νόμιμο αποδεικτικό μέσο.

- 53 Το αιτούν δικαστήριο τονίζει, αφετέρου, ότι η εξουσία αυτή αποτελεί μόνον απλή ευχέρεια και ότι η παράλειψη του εν λόγω επιχειρηματία να προσκομίσει τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία για να θεωρηθεί βάσιμη η αξίωσή του μπορεί να συνιστά το μόνο εμπόδιο για την απόδειξη ότι ο φόρος επί των άμεσων πωλήσεων έχει τον χαρακτήρα κρατικής ενισχύσεως, κατά την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ, εφόσον οι λεγόμενες προϋποθέσεις «Altmark» αφορούν στοιχεία στα οποία ο επιχειρηματίας αυτός δεν έχει κατ' ανάγκην πρόσβαση παρά μόνο στο πλαίσιο αγωγής στρεφόμενης κατά του ίδιου του δικαιούχου της προβαλλόμενης ενισχύσεως.
- 54 Η Union de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales (Urssaf) της Λυών τόνισε εξάλλου ότι ο εθνικός δικαστής διαθέτει, ειδικότερα, την ευχέρεια να διατάξει τον διάδικο ή τρίτον να προσκομίσει μία πράξη ή ένα στοιχείο.
- 55 Υπό τις συνθήκες αυτές, για να εξασφαλισθεί ο σεβασμός της αρχής της αποτελεσματικότητας, ο εθνικός δικαστής, αν διαπιστώσει ότι το βάρος αποδείξεως της υπάρξεως υπερβάλλουσας αντισταθμίσεως υπέρ των χονδρεμπόρων, και κατά συνέπεια της αποδείξεως ότι ο φόρος επί των άμεσων πωλήσεων έχει χαρακτήρα κρατικής ενισχύσεως, το φέρει φαρμακευτικό εργαστήριο, όπως η Boiron, και ότι αυτό μπορεί να καταστήσει τη διεξαγωγή της αποδείξεως αυτής αδύνατη ή εξαιρετικά δυσχερή, ιδίως λόγω του ότι αφορά στοιχεία τα οποία το εργαστήριο αυτό δεν διαθέτει, έχει υποχρέωση να χρησιμοποιήσει όλα τα δικονομικά μέσα που του παρέχει το εθνικό δίκαιο, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η διαταγή διεξαγωγής των αναγκαίων αποδείξεων, συμπεριλαμβανομένης της προσκομίσεως από διάδικο ή τρίτον μιας πράξεως ή ενός στοιχείου.
- 56 Κατόπιν των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει την εφαρμογή κανόνων του εθνικού δικαίου που

εξαρτούν την επιστροφή υποχρεωτικής εισφοράς, όπως η προβλεπόμενη από το άρθρο 12 του νόμου 97-1164, από την απόδειξη, με την οποία βαρύνεται ο αιτών, ότι το πλεονέκτημα που αντλούν οι χονδρέμποροι από τη μη υποβολή τους στην εισφορά αυτή υπερβαίνει το επιπλέον κόστος που συνεπάγεται η εκπλήρωση των υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας που τους επιβάλλει η εθνική ρύθμιση και, ειδικότερα, ότι δεν πληρούνται μία τουλάχιστον από τις λεγόμενες προϋποθέσεις «Altmark».

- 57 Ωστόσο, για να εξασφαλισθεί ο σεβασμός της αρχής της αποτελεσματικότητας, ο εθνικός δικαστής, αν διαπιστώσει ότι το βάρος αποδείξεως της υπάρξεως υπερβάλλουσας αντισταθμίσεως υπέρ των χονδρεμπόρων, και κατά συνέπεια της αποδείξεως ότι ο φόρος επί των άμεσων πωλήσεων έχει χαρακτήρα κρατικής ενισχύσεως, το φέρει φαρμακευτικό εργαστήριο, όπως η Boiron, και ότι αυτό μπορεί να καταστήσει τη διεξαγωγή της αποδείξεως αυτής αδύνατη ή εξαιρετικά δυσχερή, ιδίως λόγω του ότι αφορά στοιχεία τα οποία το εργαστήριο αυτό δεν διαθέτει, έχει υποχρέωση να χρησιμοποιήσει όλα τα δικονομικά μέσα που του παρέχει το εθνικό δίκαιο, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η διαταγή διεξαγωγής των αναγκαίων αποδείξεων, συμπεριλαμβανομένης της προσκομίσεως από διάδικο ή τρίτον μιας πράξεως ή ενός στοιχείου.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 58 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι φαρμακευτικό εργαστήριο το οποίο οφείλει να καταβάλει εισφορά όπως η

προβλεπόμενη στο άρθρο 12 του νόμου 97-1164, της 19ης Δεκεμβρίου 1997, περί χρηματοδοτήσεως της κοινωνικής ασφαλίσεως για το 1998, δικαιούται να προβάλλει τον ισχυρισμό ότι η μη υποβολή των χονδρεμπόρων στην ως άνω εισφορά συνιστά κρατική ενίσχυση ώστε να επιτύχει την επιστροφή του μέρους της εν λόγω εισφοράς που αντιστοιχεί στο οικονομικό πλεονέκτημα το οποίο αποκόμισαν με μη νόμιμο τρόπο οι χονδρέμποροι.

- 2) Το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει την εφαρμογή κανόνων του εθνικού δικαίου που εξαρτούν την επιστροφή υποχρεωτικής εισφοράς, όπως η προβλεπόμενη από το άρθρο 12 του εν λόγω νόμου 97-1164, από την απόδειξη, με την οποία βαρύνεται ο αιτών, ότι το πλεονέκτημα που αντλούν οι χονδρέμποροι από τη μη υποβολή τους στην εισφορά αυτή υπερβαίνει το επιπλέον κόστος που συνεπάγεται η εκπλήρωση των υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας που τους επιβάλλει η εθνική ρύθμιση και, ειδικότερα, ότι δεν πληρούνται μία τουλάχιστον από τις προϋποθέσεις που καθορίζονται με την απόφαση της 24ης Ιουλίου 2003, C-280/00, *Altmark Trans* και *Regierungspräsidium Magdeburg*.

Ωστόσο, για να εξασφαλισθεί ο σεβασμός της αρχής της αποτελεσματικότητας, ο εθνικός δικαστής, αν διαπιστώσει ότι το βάρος αποδείξεως της υπάρξεως υπερβάλλουσας αντισταθμίσεως υπέρ των χονδρεμπόρων, και κατά συνέπεια της αποδείξεως ότι ο φόρος επί των άμεσων πωλήσεων έχει χαρακτήρα κρατικής ενισχύσεως, το φέρει φαρμακευτικό εργαστήριο, όπως η *Boiron*, και ότι αυτό μπορεί να καταστήσει τη διεξαγωγή της αποδείξεως αυτής αδύνατη ή εξαιρετικά δυσχερή, ιδίως λόγω του ότι αφορά στοιχεία τα οποία το εργαστήριο αυτό δεν διαθέτει, έχει υποχρέωση να χρησιμοποιήσει όλα τα δικονομικά μέσα που του παρέχει το εθνικό δίκαιο, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η διαταγή διεξαγωγής των αναγκαίων αποδείξεων, συμπεριλαμβανομένης της προσκομίσεως από διάδικο ή τρίτον μιας πράξεως ή ενός στοιχείου.

(υπογραφές)